

TARBIYA FANINI O'QITISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA VITAGEN TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Boytemirova Diyora Tolibjon qizi,

Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarbiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishda vitagen texnologiyalarning pedagogik ahamiyati tahlil qilingan. Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarni joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan vitagen texnologiyalar o'quvchilarning hayotiy tajribasini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish orqali ularning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida nazariy tahlil, kuzatish, suhbat, so'rovnomma va pedagogik tajriba-sinov metodlaridan foydalanildi. Natijalar vitagen texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi va refleksiv faoliyatini kuchaytirishini ko'rsatdi. Shuningdek, mazkur yondashuv o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalari hamda ijtimoiy faolligini shakllantirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi.

Kalit so'zlar: vitagen texnologiya, tarbiya fani, innovatsion pedagogika, hayotiy tajriba, refleksiv ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv.

Аннотация. В данной статье анализируется педагогическое значение витагенных технологий в повышении эффективности обучения. Внедрение личностно-ориентированного и компетентностно-ориентированного подходов в современную систему образования является актуальной задачей. С этой точки зрения, витагенные технологии служат развитию духовных, нравственных и социальных компетенций учащихся путем интеграции их жизненного опыта в образовательный процесс. В исследовании использовались теоретический анализ, наблюдение, интервью, анкетирование и педагогические экспериментально-тестовые методы. Результаты показали, что уроки, организованные на основе витагенных технологий, повышают мотивацию учащихся, развивают самостоятельное мышление и укрепляют рефлексивную активность. Также было установлено, что этот подход является эффективным инструментом формирования коммуникативных компетенций и социальной активности учащихся.

Ключевые слова: витагенные технологии, образование, инновационная педагогика, жизненный опыт, рефлексивное образование, компетентностно-ориентированный подход.

Annotation. This article analyzes the pedagogical significance of vitagenic technologies in increasing the effectiveness of teaching education. The introduction of person-oriented and competency-based approaches in the modern education system is an urgent task. From this perspective, vitagenic technologies serve to develop students' spiritual, moral and social competencies by integrating their life experience into the educational process. The research used theoretical analysis, observation, interview, questionnaire and pedagogical experimental-testing methods. The results showed that lessons organized on the basis of vitagenic technologies increase students' motivation, develop independent thinking and strengthen reflexive activity. It was also found that this approach is an effective tool in forming students' communicative competencies and social activity.

Key words: vitagenic technology, education, innovative pedagogy, life experience, reflexive education, competency-based approach.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki ularning hayotiy kompetensiyalari, ijtimoiy faolligi va ma'naviy-axloqiy sifatlarini rivojlantirishni ham talab etmoqda. An'anaviy ta'lim metodlari ko'proq bilimlarni uzatishga yo'naltirilgan bo'lsa, zamonaviy pedagogika o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirishni asosiy

maqsad qilib qo‘ymoqda. Shu sababli innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta‘lim jarayoniga joriy etish dolzarb ilmiy muammolardan biri hisoblanadi.

Vitagen texnologiyalar ana shunday zamonaviy pedagogik yondashuvlardan biri bo‘lib, u o‘quvchilarning shaxsiy hayotiy tajribasiga asoslangan holda ta‘limni tashkil etishni nazarda tutadi. “Vitagen” atamasi lotincha “vita” – hayot so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, ta‘lim jarayonida o‘quvchining real hayotiy tajribasi asosiy pedagogik resurs sifatida qaraladi. Ushbu texnologiya o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, reflektiv tahlili, axloqiy qaror qabul qilishi hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tarbiya fanini o‘qitishda vitagen texnologiyalarning ahamiyati ayniqsa katta hisoblanadi. Chunki tarbiya fani o‘quvchilarda ma‘naviy qadriyatlar, ijtimoiy munosabatlar va fuqarolik mas‘uliyatini shakllantirishga yo‘naltirilgan fandır. Mazkur jarayonda o‘quvchilarning shaxsiy tajribasi va ijtimoiy kuzatuvlariga tayanish ta‘lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi tarbiya fanini o‘qitishda vitagen texnologiyalarning pedagogik samaradorligini aniqlash hamda ularning o‘quvchilarning ma‘naviy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishdagi o‘rnini ilmiy asoslashdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Tarbiya fanini o‘qitishda vitagen texnologiyalardan foydalanish masalasi zamonaviy pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishning nazariy va metodologik asoslari mahalliy hamda xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilgan bo‘lib, ularda o‘quvchilarning hayotiy tajribasiga asoslangan ta‘limning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan.

Vitagen ta‘lim konsepsiyasining ilmiy asoslari, avvalo, A.S. Belkin nomi bilan bog‘liqdir. Olim o‘quvchining hayotiy tajribasini ta‘lim jarayonining asosiy manbai sifatida talqin qilib, vitagen ta‘limni shaxsning individual tajribasi bilan o‘quv mazmunini integratsiyalashga asoslangan pedagogik tizim sifatida izohlaydi. Belkinning fikricha, o‘quvchi tomonidan shaxsiy tajriba orqali anglangan bilimlar uzoq muddat xotirada saqlanadi va amaliy faoliyatda samarali qo‘llaniladi. U vitagen ta‘limda subyekt-subyekt munosabatlari, reflektiv faoliyat hamda real hayotiy vaziyatlardan foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqqan.

Vitagen ta‘limning metodologik asoslari tajribaviy ta‘lim nazariyasi bilan ham uzviy bog‘liqdir. John Dewey ta‘limni shaxsning ijtimoiy tajribasi bilan chambarchas bog‘liq jarayon sifatida talqin qilib, o‘quvchini faol subyekt sifatida ko‘radi. Deweyning fikricha, ta‘lim real hayotiy vaziyatlar bilan integratsiyalashgan holda tashkil etilgandagina samarali natija beradi. Ushbu qarashlar vitagen pedagogikaning falsafiy asosini tashkil etadi.

Shuningdek, David Kolb tomonidan ishlab chiqilgan tajribaviy o‘rganish modeli vitagen ta‘limning nazariy poydevorini mustahkamlaydi. Kolb ta‘lim jarayonini konkret tajriba, refleksiya, nazariy umumlashtirish va amaliy qo‘llash bosqichlari orqali izohlaydi.

Bu model vitagen texnologiyalarda o'quvchilarning hayotiy tajribasini tahlil qilish va uni ta'lim jarayoniga tatbiq etish mexanizmlarini tushuntirib beradi.

Pedagogika fanida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim g'oyalarini rivojlantirgan Carl Rogers esa ta'lim samaradorligi o'quvchining ichki motivatsiyasi va shaxsiy ahamiyat hissi bilan bog'liqligini ta'kidlaydi. Rogersning gumanistik pedagogikasi vitagen texnologiyalarning psixologik asoslarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, vitagen texnologiyalar o'quvchilarning reflektiv fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi. Biroq tarbiya fanini o'qitishda vitagen texnologiyalarni qo'llashning metodik modeli va amaliy mexanizmlari yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Ayniqsa, milliy qadriyatlar hamda o'quvchilarning hayotiy tajribasini uyg'unlashtirishga asoslangan metodik tavsiyalar kam uchraydi. Shu sababli mazkur tadqiqot tarbiya fanini o'qitishda vitagen texnologiyalarning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslash va ularni amaliyotga joriy etish zaruratidan kelib chiqadi.

Metodologiya. Tadqiqotda nazariy va empirik metodlardan foydalanildi. Nazariy bosqichda pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlar tahlil qilinib, vitagen texnologiyalarning ilmiy-nazariy asoslari o'rganildi. Shuningdek, tajribaviy ta'lim va kompetensiyaviy yondashuvga oid ilmiy manbalar qiyosiy tahlil qilindi.

Empirik tadqiqot umumta'lim maktablarining 8-sinf o'quvchilari ishtirokida olib borildi. O'quvchilar nazorat va tajriba guruhlariga ajratildi. Nazorat guruhida an'anaviy metodlardan foydalanilgan bo'lsa, tajriba guruhida vitagen texnologiyalar asosida tashkil etilgan dars mashg'ulotlari o'tkazildi.

Tajriba davomida reflektiv suhbat, rolli o'yinlar, keys-stadi, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va interaktiv metodlardan foydalanildi. O'quvchilarning darsdagi faolligi, mustaqil fikrlashi va kommunikativ kompetensiyalari kuzatish hamda so'rovnomaga asosida baholandi.

Olingan natijalar sifat va miqdor jihatdan tahlil qilinib, tajriba va nazorat guruhlarida o'rtasidagi farqlar aniqlashtirildi.

Tadqiqot natijalari. Tadqiqot natijalari vitagen texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslarning samaradorligi yuqori ekanligini ko'rsatdi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarda darsga bo'lgan qiziqish va motivatsiya sezilarli darajada oshgani kuzatildi. O'quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, o'z fikrini erkin bayon etish va ijtimoiy munosabatlarga baho berishda faol ishtirok etdilar.

Vitagen texnologiyalar o'quvchilarning reflektiv faoliyatini rivojlantirib, ularni o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishga undadi. Ayniqsa, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning axloqiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo'ldi.

Tajriba natijalariga ko'ra, vitagen texnologiyalar o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda ham samarali ekanligi aniqlandi. Guruhli ishlash, munozara va interaktiv mashg'ulotlar davomida o'quvchilarning hamkorlikda ishlash va muloqot qilish qobiliyatlari mustahkamlandi.

Shuningdek, tajriba guruhidagi o'quvchilarda ijtimoiy faollik, mas'uliyat hissi va milliy qadriyatlarga hurmat darajasi oshgani kuzatildi. Bu esa vitagen texnologiyalarning tarbiyaviy salohiyati yuqori ekanligini tasdiqlaydi.

Muhokama. Tadqiqot natijalari vitagen texnologiyalarning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga mos kelishini ko'rsatdi. Ushbu texnologiyalar o'quvchini passiv tinglovchidan faol fikrlovchi subyektga aylantiradi. O'quvchilarning hayotiy tajribasi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni ularning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga xizmat qiladi.

Vitagen texnologiyalar tajribaviy ta'lim nazariyasi bilan uzviy bog'liqdir. Tajribaga asoslangan ta'lim o'quvchilarning amaliy faoliyati va refleksiyasi orqali bilim hosil qilishini ta'kidlaydi. Shu sababli tarbiya fanida real hayotiy misollar va muammoli vaziyatlardan foydalanish o'quvchilarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, vitagen texnologiyalar o'qituvchining pedagogik rolini ham o'zgartiradi. O'qituvchi bilim beruvchi emas, balki o'quvchilar faoliyatini yo'naltiruvchi va reflektiv muhit yaratuvchi fasilitator sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida hamkorlik munosabatlarini shakllantirishga yordam beradi.

Shuningdek, vitagen texnologiyalar milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Oila, mahalla va ijtimoiy munosabatlarga oid hayotiy misollar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning fuqarolik ongini va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, tarbiya fanini o'qitishda vitagen texnologiyalarni qo'llash ta'lim samaradorligini oshirishning muhim pedagogik omili hisoblanadi. Ushbu texnologiyalar o'quvchilarning hayotiy tajribasini ta'lim mazmuni bilan integratsiya qilish orqali ularning mustaqil fikrlashi, reflektiv faoliyati va kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari vitagen texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning motivatsiyasi, ijtimoiy faolligi va axloqiy qadriyatlarini shakllantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Shu bois vitagen texnologiyalarni tarbiya fanini o'qitish jarayoniga keng joriy etish zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Belkin A.S. Vitagen ta'lim nazariyasi asoslari. Moskva, 1998.
2. Dewey J. Ta'lim va tajriba. Nyu-York, 1938.

3. Kolb D. Tajribaviy o'rganish nazariyasi. Nyu-Jersi, 1984.
4. Rogers C. Erkin o'rganish nazariyasi. Ohio, 1969.
5. Ausubel D. Kognitiv pedagogika asoslari. Nyu-York, 1968.
6. Yo'ldoshev J. Pedagogik texnologiyalar asoslari. Toshkent, 2006.
7. Muslimov N. Zamonaviy pedagogik kompetensiyalar. Toshkent, 2011.
8. Hasanboyev J. Tarbiya nazariyasi va metodikasi. Toshkent, 2011.

